

Kapitulli 1

➤ 1.1 Objekt I studimit te biznesit nderkombetar

Me biznes nderkombetar kuptojme te gjitha transakcionet e bizneseve qofshin ato private apo shtetrore me nje apo me shume vende te huaja. Bizneset private hyn ne biznesit nderkombetare vetem per profit ndersa bizneset shtetrore bejne biznes nderkombetare(transakcione me vende tjera) jo vetem per profit.

Biznesi nderkombetare duhet studiuar sepse shumica e bizneseve qofshin ato te vogla ose te medha ndikohen nga konkurenca e vendeve tjera sepse shumica e tyre ose shesin mallra dhe sherbime ne vende tjera ose konkurohen me mallrat dhe sherbimet te cilat vijn nga keto vende te huaja. Nje Biznes mund te futet ne biznes nderkombetare edhe permes formes se exportit dhe importit qe ndryshojne nga forma e shitblerjeve ne vend. Biznesi jasht vendit ose biznesi nderkombetar zhvillohet ne nje mjedis te ndryshem nga ai vendor, ky ndryshim mund te jetet fizik, social(shoqeror) ose konkurues e qe ndikon ne funksionimin apo ne operimin e biznesit.

➤ 1.2.Pse angazhohen firmat ne biznesin nderkombetare?

Bizneset apo firmat angazhohen ne Biznesin Nderkometare per 3 arsyet kryesore?

-Te zgjerojne shitjet e tyre- Shitjet e bizneseve te ndryshme ndikohen nga dy faktor kyq, nga interes i konsumatorit e kan per mallrat dhe sherbimet tuaja dhe nga gatishmeria e tyre per ti blere ato mallra dhe sherbime te biznesit tuaj. P.sh. numri I bleresve pra fuqia blerese eshte me e madhe ne disa vende se san e nje vend te vetem, per kete arsyet bizneset duhet ti zgjerojne shitjet e tyre duke kerkuar tregje te tjera te huaja me fuqi blerese me te madhe. Dihet se me shum shitje dmth me shum fitim, zgjerimi I shitjeve jane motiv I madh I bizneseve ne kohen e sotme, par qe te angazhohen ne Biz.Nderkom.

-Te gjejne burime- Perveq qe bizneset nxjerrin jasht mallra dhe sherbimet e tyre ata gjithashtu kerkojne Jasht edhe burime si teknologji te re, capital ose lende te pare ETJ me kost me te ulet edhe ne menyre qe ta perdonin ne biznesin e tyre. Ata kete e bejne sepse keto burime ata ne vendet tjera ose I gjejne me kosot a po me shpenzime me te ulta ose per arsyet se nuk ka ne vendin e tyre.

-Te diversifikojne burimet per shitjet dhe furnizimet- Zgjerimi i burimeve per shitjet dhe furnizimet sherben apo ndikojne ne ate menyre qe I mbrojne apo I ndihmon qe te hiking nga levizjet e medha te shitjeve dhe fitimit te biznesit. P.sh humbjen qe nje biznes mund ta ket ne nje vend nga shitjet e dopta mund ta kompenzoj ne nje vend tjeter ku mallra dhe sherbimet e tyre qe

shiten jane ne fazen e gjallerimit. Gjithashtu me diversifikimin e burimeve te furnizimit mund te shmanget efekti I qmiemeve te larta ne nje vend.

➤ 1.3.Faktoret e rritjes se Biznesit Nderkombetarë ne kohen e sotme

Eshte veshtire te dihet vellimi I biznesit nderkombetare sepse mungojne te dhenat krahasuese, sepse keto te dhena eshte veshtir te grumbullohen. P.SH me integrimin e 15 vendeve ne BE vlera e tregtis botore do te jete per 1/3 me e vogel sepse tregtia midis vendeve antare te BE-se nuk do te pasqyrohet si Nderkombetare por vetem ajo qe del jasht kufijve te BE-se.

Biznesi Nderkombetare po rritet ne hapa shume te medha me shum se ai vendas, bile ne vitet e fundit ajo po ecen shume shpejte, ne kete pershpehjtum te madh te biznesit nderkombetare kane ndikuar keta 4 faktore kryesor:

-Rritja dhe zgjerimi I shpejte I teknologjise-Ne shekullin e fundit teknologjia eshte zhvilluar shume. Ne ditet e sotme njoburite per mallaa dhe sherbime sigurohen edhe me shpejte fale perparimit ne teknologjine e komunikimit dhe transportit. Nje udhetar sot prej New York-u ne Londer arrin per 4 ore, ndersa most a cekin faxin dhe telefonin. P.sh menaxheret e ketij shekulli e kane me lehte te bejne biznes jasht vendit te tyre fale komunikimit satelitor si FAX-I, Interneti, telefoni etj, te cilet shpejtojne shume qarkullimin e informatave.

-Liberalizimi I politikave qeveritare per levizjen e mallrave dhe sherbimeve midis vendeve te ndryshme-Sot si rregull qeverite e vendeve te ndryshme ne bote imponojne me pak kufizime per levizjen e mallrave dhe sherbimeve si dhe te burimeve prej nje vendi ne nje tejter, arsyet per kete jane keto:

- Qytetaret e tyre kane shprehur deshiren per ti pranuar produkten sasi dhe lloje te shumta si dhe me qmime te ulta nga vendet tjera.
- Qeverite arsyetojne per kete se prodhuesit vendor do te behen me efficient per shkak te konkurences se huaj.

Kufizimet sa me te vogla I jappin raste apo nje shtytje me shum kompanive apo bizneseve te perfitojne nga biznesi nderkombetar.

-Zhvillimi I institucioneve te nevojshme per te lehtesar tregtine nderkombetare-Bizneset besojne ne institucionet qe lehtesojne tregtine nderkombetare siq jane bankat, sherbimet postae, kompanite e sigurimeve. P.sh sigurimet qe mbulojne rrezikun nga demtimet e mallrave gjate rruges apo te mos pagimit nga ana e bleresit, apo marrveshja e kretis me banken, apo te konvertimit te 1 monedhe me tjeter etj.

-Rritja e konkurences globale-Rritja e konkurences se huaj mund te nxis ta zgjeroj edhe jasht biznesin e saj, kjo arrihet me lehte fale zhvillimeve teknologjike, qeveritare dhe institucionale. Kompanite sot reagojne shume me shpejte per qdo mundesi shitjesh jasht vendit, atom und ta zhvendosin shume shpejte prodhimin nga nje vend ne tjetrin per shkak te experiences ne tregjet e huaja.

➤ 1.4.Rruget e angazhimit ne Biznesin Nderkombetare

Kur nje kompani don te hyj ne Biznes Nderkombetar ajo duhet te vendos per format e ndryshme te hyrjes ne binznes me vendet e huaja. Gjate kesaj ajo se pari duhet te shqyrtoj objektivat e saj, burimet e nevojshme dhe mjesidin ku do te operoj apo afaroj. Kategorite kryesore te biznesit nderkombetare jane:

-Eksporti-importi I mallrave-Eksporti I mallrave eshte kur mallrat dergohen jasht vendit per tu shitur ndersa importit I mallrave eshte kur mallra bihen ne vend. Keto (dergimi jasht dhe prurja ne vend e mallrave) quhen edhe **eksporte-importe te dukshme** pasi qe jaje te mira materiale te prekshme dhe ato shihen gjate hyrjes dhe daljes ne vend ose nga vendi. Kompanite me shume jane te angazhuar me eksportit-import te mallrave se sa me forma te tjera te biznesit nderkombetar, kjo me se shumti ngjan te ndermarrjet e vogla.

Ne shumicen e rasteve eksportit-importi I mallrave eshte tip I pare I operacioneve me jashtqe ndermerr nje kompani sepse qyshm e heret eksport-importet kerkojne me pak angazhim si dhe kane me pak rrezik per burimet e kompanise si : Kapitali, personeli, pajisjet etj ne krahasim me investimet jasht vendit(IDH) etj.

-Eksport-importi I sherbimeve-Kur mirren te ardhura quhen eksport I sherbimeve nedersa kur paguheni quhet import sherbimesh,vetem ne nivel nderkombetare. Meqe sherbimet nuk jane te premkshme ato quhen edhe **Eksport-importe te padukshme**. Eksport-importi I sherbimeve ka forma te ndryshme si:

- **Udhtimet, turizme dhe transporti nderkombetare.** Jane burime te medha te ardhurash per linjat ajrore, agjensionet e udhetimit, kompanite e spacionit, hotelet ETJ. Te ardhurat nga turizmi jane shume me te medha se sa nga eksporti I mallrave. SHBA ka fituar me shume nga turizmi se sa nga eksporti I produktive bujqesore.
- **Performanca e sherbimeve**-Disa sherbime si banka, sigurimet, inxhinieringu realizojne te ardhura ne formen e tarifave qe jane pagesa per performancen e ketyre sherbimeve. Ne nivel nderkombetare paguhet tarifa per sherbimet e inxhinieringut ETJ.
- **Perdorimi I pasurive**-Si marka tregtare, patentat ETJ. Francizat eshte nje menyre per te bere biznes nderkombetare kur francizuesi I shet pales tjeter te tfrancizuarit perdorimin e markes tregtare qe eshte pasuri e nje francizuesi. Francizuesi I assiton vazhdimisht ne sigurimin e komponenteve, sherbimet e menaxhmentit ose te teknologjis ETJ. Shpesh kompanite levizin drejte francizave ne nje treg pasi kan eksportuar me sukses ne ate treg. Kjo forme zakonisht kerkon nje angazhim me te madh sepse kompania duhet te dergoj nje tekncient te kualifikuar jashte per te ndihmuar te francizuarin per te prodhuar produktin apo kryer sherbimin e ri.

-Investimet e huaja-investimet e huaja kan formen e investimeve kapitale dhe ndahen ne *investime te drejtoperdrejte te huaja* dhe ne *investime portofol*.

- **Investimet e huaja te drejtoperdrjeta(IDH)**-jane ato investime qe I japin investorit kontrollin e kompanise se huaj. Nuk eshte e thene qe kontrolli te jet 100% e as 50% mund te jet 49% kur pjesa tjeter eshte mjaft e shperndare midis aksionareve te tjere. Nese dy ose me shume kompani ndajne pronesine e IDH-se kjo quhet ndermarrje e perbashket ndersa nese njeri perj partnereve eshte shteti IDH-ja quhet ndermarrje MIXE. IDH-ja eshte angazhimi me I madh qe mund ta bej nje kompani vendase ne biznesin nderkombetare sepse ketu inevstoheret jo vetem capital por edhe transferohet personeli dhe teknologjia. IDH-te zakonisht pasojne pasi qe kompania ka bere

experience ne eksportimin ose importimin me ate vend. Vlera e IDH-ve ne bote ne 1992 ishte 2 trillion dollar ndersa perfitonin rrith 5.5 trillion pra me shum se me eksport-import qe ishte athere 4 trillion dollar.

- **Investimet Portofol**-Jane investime jasht vendit qe nuk I japin investitorit kontrollin e kompanise. Zakonisht keto investime kane te bejne me blerjen e askioneve ne nje kompani ose me blerjen e oblgacioneve nga investitori. Keto investime jane te rendesishme per kompanite qe nuk kane operacione te gjera nderkombetare. Ato perdoren nga kompanite ne radhe te pare per perfitime afatshkurtera financiare, si mjet per te fituar me nje siguri me te madhe se me IDH-te. Keshtu thesari I kompanive shpesh leviz neper vende te ndryshme ne kerkim te rasteve per fitime afatshkurtera pra per investime PORTOFOL.
- **Aleancat strategjike**-Jane marrveshje me rendesi strategjike qe behen midis dy kompanive te marra vesh.
- **Korporatat shumekombeshe(KSH)**-Jane kompani qe marrin iniciativa globale ne tregjet e huaja. Pra ato jane te gatshme te provojne tregjet dhe produktet ne qdo vend te botes.

Kategorete si *eskport-importi I mallrave, eskport-importi I sherbimeve* dhe *Investimet I tregojne transakcionet e tyre nderkombetare(jasht vendit).*

➤ 1.5.Ndikimet e jashtme ne Biznesin Nderkombetare

Mjedisi I jashtem pernje kompani paraqet nje grup faktoresh jasht kompanise qe nidkon ne suskesin e saj. Gjithashtu edhe kompania I ndikon keto faktore por shume pak. Ky mjedis I jashtem perfshin **faktoret fizik** si gjeografia e nje vendi dhe **faktoret shoqeror** si politika e nje vendi, ekonomia, ligjet, kultura dhe **faktoret konkurues** si klientet dhe kompanite rivale.

—**Mjedisi fizik dhe shoqeror**- Qe menaxheret ta studiojne mjedisin e jashtem ata duhet jo vetem te jen menaxher te mire por edhe te kene njohuri baze te shkencave: politike, antropologjike, sociale, ekonomike, gjeografike.—**Udheheqja politike** e qdo vendi kontrollon zhvillimin e biznesit nderkombetare ne ate vend. Konfliktet politike mund ti nderpresin tregjtine dhe investimet midis vendeve.—**Ligjet vendees dhe nderkombetare** percaktojne shume se qfare mund te bej nje menaxher I nje kompanie nderkombetare. Ligjet vendase ndikojne te dyat edhe punen e biznesit ne vend dhe jasht saj: si taksat, punsimi, kembimi valutor etj. Ligjet nderkombetare ne formen e marrveshjeve ligjore irregullojne taksimin e te ardhurave ne menyre te ndersjellte. —**Shkencat si ato sociologjike, anttropologjike, psikologjike** pershkruajne zhvillimin mendor dhe shoqeror te njeriut, sjelljen e tyre etj. Duke studiuar keto menaxheret mund te kuptojne me mire besimet, sjelljet e te tjereve. —**Shkencat ekonomike** shpjegojne pse njerzit shkembjene mallra dhe sherbime me njeri tjetrin, pse njerzit dhe kapitali levizin nga nje vend ne tjetrin nepermjet biznesit dhe pse monedha e nje vendi ka vlere tjeter me ate te nje vendi tjeter. Menaxheret duke studiuar ekonomixin me lehte e dine ku ne cilin vend duhet ti prodhoj mallradh dhe sherbimet me kosto me te ulet. —Menaxheret qe kane njohur nga **gjeografia** me mire do ta dine vend-ndodhjen, sasine, cilesine e burimeve botrore. Gjithashtu shperndarja e popullsise ne mbare boten ne menyre te ndryshme ndikon fuqishem ne mardheniet e biznesit nderkombetare.

-Mjedis konkuries- Qdo kompani vpron ne nje mjedis konkuries dhe ky mjedis eshte I ndryshem per kompanin. Nje factor konkuries qe ndryshon nga nje vend ne tjetrin eshte shpejtesia e ndryshimit te produktit. Keto dhe dallimet tjera I bejne disa kompani te shfrytezojne me mire perparesite jasht vendit. Faktoret e ndryshem konkuries I shtyejne kompanite ti ndryshojne strategjite sipas vendeve ku veprojne dhe te zgjedhin llojin e operacioneve varesisht nga produkettet dhe vendit. Elementet e mjesdit konkuries qe duhet shqyrtuar kur nderrmirret ndonje vendim ne biznes nderkombetare jane: shpejtesia e ndryshimit te produktit, permasat e konsumatoreve ne ate vend, raporti konkurrente vendas/konkurrente nderkombetare, kostoja e transportit te produkteve, zhvillimi I teknologjise dhe komunikimit.

➤ 1.6.Globalizimi I tregjeve dhe Produktave

Bota ekonomike eshte duke lene pas ekonomite te izoluara prej njera tjetres nga pengesat e shumta ne tregtine edhe investimet nderkufitare. Bota ekonomike po ecen drejt situates ku ekonomite po shkruhen ne nje system te lidhur ekonomik global. Ky fenomen ka marr emrin globalizëm. Globalizimi I ka dy komponente: Globalizimi I tregjeve dhe Globalizimi I produkteve.

-Globalizimi I tregjeve-ka te bej me shkrirjen e tregjeve te veganta ne nje treg te fuqiashem global. Qysh moti eshte folur se shijet dhe preferencat e konsumatoreve te vendeve te ndryshme jane duke u barazuar drjete disa normave globale, qe paraqet edhe vet krijimin e nje tregu global. P.sh “coca-cola” xhinset “Levi-s” jane disa nga shembujt e globalizimit te tregjeve, keto kompani me produktet e tyre te standardizuara ne mbare boten jane duke ndihmuar per krijimin e tregut global. Megjithate ende ekzistojne dallime midis tregjeve kombetare sa I perketo shijes konsumatore dhe preferencave etj.

Shumica e tregjeve globale sot nuk jane tregje te produkteve te konsumit ku dallimet ne shije dhe preference jane te medha qe te lejojne globalizimin por jane tregjet e te mirave industriale qe sherbejne nevoja universale ne tere boten. Si tregjet e aluminit, naftes, drithit dhe tregjet e produkteve industriale si ato te mikroporcesoreve, kujtesave te kompjutereve, avionat tregtare ETJ. Per shkak te zhvillimeve te tilla ne mjaft industri nuk ka me kuptim te flitet per tregun amerikan, gjerman,japonez, per mjaft firma ka vetem nje treg: tregu global.

-Globalizimi I produkteve-ka te bej me aftesite e firmave qe te perdorin mallra dhe sherbime nga vise te ndryshme ne tere GLOBIN ne menyre qe te perfitojne nga dallimet kombetare ne koston dhe eilesine e faktoreve te prodhimit(pune, toke, capital,energji etj)

Dy motoret me te fuqishem te globalizimit jane **ulja e pengesave te levizjes se lire** te mallrave dhe sherbimeve dhe faktoreve te prodhimit dhe **ndryshimet teknologjike** veqanerisht te komunikimi, perpunimi I informacionit dhe transportit. Ulja pra e pengesave te levizjes se lire te mallrave dhe sherbimeve(tregtise) dhe faktoreve te prodhimit(investimeve) e ben globalizimin teorik, ndersa ndryshimet teknologjike si ato te transportit dhe te komunikimit e bejne nje realitet te prekshem.

Permiresimet teknologjike dhe ulja e pengesave te tregtis dhe te investimeve ka ndihmuar ne globalizimin e tregjeve dhe te produkteve.